

Анотація

Криклевий Р. М. Ризики в діяльності державного обвинувача потребують комплексного аналізу та оцінки. — Стаття.

У статті аналізуються наукові розробки щодо професійного ризику у різних галузях науки та робиться спроба обґрунтувати можливість застосування їх розробок до діяльності державного обвинувача. Прогнозування ризиків державного обвинувачення розглядаються як один з елементів його підготовки до участі у судовому розгляді кримінальної справи, також аналізуються умови виникнення професійних ризиків та методи управління ними.

Ключові слова: прокурор-обвинувач, державне обвинувачення, професійний ризик, тактичний ризик, управління ризиками.

Анотация

Криклевый Р. М. Риски в деятельности государственного обвинителя требуют комплексного анализа и оценки. — Статья.

В статье анализируются научные разработки относительно профессионального риска в разных областях науки и делается попытка обосновать возможность применения их разработок к деятельности государственного обвинителя. Прогнозирование рисков государственного обвинения рассматривается как один из элементов его подготовки к участию в судебном разбирательстве уголовного дела, также анализируются условия возникновения профессиональных рисков и методы управления ими.

Ключевые слова: прокурор-обвинитель, государственное обвинение, профессиональный риск, тактический риск, управление рисками.

Summary

Kryklyovij R. M. Risk in the State Prosecutor Activity Needs Complex Analysis and Evaluation. — Article.

Article deals with the newest scientific researches of professional risk in the different spheres of science. It is tried to ground possibility of its using in the analysis of state prosecutor activity. The prognostication of the risks of the state prosecutor is understood as one of the elements of case preparation.

Keywords: proccutor, state proccecution, professional risk, taktical risk.

УДК 351.861 (477)

О. І. Погірко

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА — СКЛАДОВОЇ ОБОРОННОГО КУРСУ ДЕРЖАВИ

Соціально-політичні перетворення привели до зміни геополітичного простору в Центральній та Східній Європі. У цьому відношенні для країн континенту кінець двадцятого століття пройшов у пошуках шляхів реформування оборонних відомств. До того ж паралельно з заходами зміцнення обороноздатності європейські держави стали виявляти наміри створення власних оборонних структур, під керівництвом Європейського Союзу.

Відповідно, взаємно інтегровані держави, які формують євроатлантичне співтовариство, є найбільш дієздатним і ініціативним міжнародним фактором. І це слушно, тому що саме ними створена й випробувана оптимальна модель економічного й політичного розвитку, яка служить орієнтиром для національного розвитку України.

Однак, вважає С. О. Кириченко, одним з чинників нестабільності залишаються міждержавні та внутрішні конфлікти, тому врегулювання суперечностей як усередині окремих держав, так і між ними за допомогою військово-силових методів залишається актуальним питанням [2, 6–13].

Поряд з цим геополітичні зміни, які відбуваються, потребують визначеності власних цілей і адекватної активності України.

Болгарський фахівець Г. Бахчеванов звертає увагу на те, що державна могутність є ключовим, головним аргументом й основним засобом в міжнародних відносинах [3].

При цьому в умовах динамічної трансформації сфери національної безпеки та оборони міжнародне співробітництво стає одним з найважливіших напрямів діяльності вітчизняного військового відомства. З погляду І. С. Руснака, В. Д. Кохно, міжнародна миротворча діяльність є важливим чинником світової й регіональної стабільності [4].

Згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [1].

Важливо визначитись, євроатлантична та європейська інтеграція (ЕАІ) є головним зовнішньополітичним пріоритетом України [5].

З часу становлення незалежної, суверенної держави опублікована значна кількість робіт з досліджуваної проблематики. Серед них можливо виділити наукові праці вітчизняних фахівців Б. П. Андрусяка, В. П. Горбуліна, В. П. Базова, В. М. Гречанінова, В. В. Горовенка, А. С. Гриценка, М. І. Карпенка, С. В. Ківалова, О. І. Кузьмука, Ю. М. Оборотова, М. П. Орзіха, Б. А. Пережняка, Г. М. Перепелиці, В. Г. Радецького, Л. Д. Тімченка та інших.

Проблематику дослідження правових засад врегулювання оборонної сфери та її складової — військового співробітництва аналізують у своїх працях російські фахівці О. М. Величко, О. І. Владимиров, В. А. Золотарьов, І. І. Котляров, М. І. Кузнецов, В. І. Сліпченко та інші.

Мета цієї статті полягає в дослідженні питань правових засад врегулювання військового співробітництва та його практичної реалізації на сучасному етапі.

Проблему забезпечення національних інтересів на міжнародній арені Україна розглядає в широкому контексті формування нового демократичного світового устрою, в якому Українська держава забезпечить собі гідне місце в Європі й світі [6].

З перших років незалежності Україна активно розпочала розвивати зовнішні відносини.

Власне, становлення суверенної держави відбувається в складний період перерозподілу, перетворень і трансформації політичних систем, воєнно-політичних структур та, відповідно, геополітичних зон впливу.

Особливості правовідносин, що виникають у сфері національної безпеки і оборони, підкреслює В. Базов, визначаються Конституцією України, законами України та знаходять відображення в міжнародних договорах України [7].

Так, позаблоковість і багатовекторність, що служили основами зовнішньої

політики України й забезпечили її утвердження як самостійного суб'єкта міжнародних відносин, на сучасному етапі втрачають свою ефективність [8]. Більш того, такий статус не має нічого загального з характерними для Європи формами нейтралітету. Отже, вихід на перший план політичних, економічних, екологічних і інших несилових аспектів безпеки та оборони додатково знижує роль позаблоковості й, навіть, робить її сумнівною.

Слід зазначити, що постійний міжнародний гарантований нейтралітет — не єдина форма нейтралітету, однак Україна не наближається ні до однієї з можливих форм у Європі.

Слушною є думка В. С. Нікітюка, що участь України в миротворчих операціях із врегулювання сучасних конфліктів, на основі мандату ООН і під проводом альянсу, має не лише велике значення для підвищення політичного авторитету України на міжнародній арені, але й надає можливість набуття цінного практичного досвіду [9].

Власне кажучи, об'єктивна зацікавленість євроатлантичного співтовариства в співробітництві з Україною, як важливим регіональним фактором, здатним сприяти зміцненню стабільності, й безпеки та оборони, є вагомим додатковим аргументом для ієрархії пріоритетів — інтеграції до європейського і євроатлантичного співтовариства, а також поглибленні військового співробітництва з Росією.

Дійсно, розвиток співробітництва повинен стати одним з фундаментів української зовнішньополітичної стратегії.

У цьому аспекті В. Г. Радецький справедливо стверджує, що стратегічний курс на євроатлантичну інтеграцію (ЕАІ) є правильним і повною мірою відповідає національним інтересам України [10].

Одночасно реалізація курсу євроатлантичної інтеграції, як багатогранний соціальний процес, пов'язана з геополітичними, внутрішньополітичними, соціально-економічними, військово-політичними ризиками, для запобігання яких необхідно вживати відповідних заходів.

Очевидно Україні, європейській державі, доцільно проводити зважену, прагматичну політику, спрямовану на належну й повноцінну інтеграцію в політико-економічний простір ЄС, активно розвиваючи й укріплюючи конструктивні та союзницькі рівноправні відносини з Росією і США.

Отже, українська зовнішня політика, незважаючи на періодичний доцільний і властивий їй атлантизм, повинна бути проєвропейською.

Відомі фахівці О. М. Гончаренко, Е. М. Лисицин висловлюють думку, що базову роль у формуванні й імплементації політики держави, в системі міжнародних відносин, відіграє концепція національних інтересів [11].

З огляду на активну міжнародну миротворчу діяльність України, в умовах загострення геополітичних, цивілізаційних суперечностей і зростання загроз міжнародного тероризму, на нашу думку, доцільно уникати юридично суперечливих військових місій, яким бракує міжнародної легітимності.

Доречно обумовлювати участь у миротворчих операціях наявністю мандатів ОБСЄ та ООН. Під цим кутом зору В. М. Заварзін тлумачить стан законодав-

ства, що характеризується законами, регулюючими правовідносини з питань оборони, а також міжнародного та міжнародного військово-технічного співробітництва [12].

Відомо, певні соціально-економічні, військово-політичні й військово-технічні ризики, пов'язані з переходом України на стандарти альянсу, повинні, серед іншого, стимулювати перебудову оборонно-промислового комплексу (ОПК). У той же час взаємовигідна взаємодія з альянсом безпосередньо розширює можливості розвитку економіки й міжнародного співробітництва, сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату та поліпшує перспективи високотехнологічного виробництва.

Відомий досліджувач Г. М. Перепелиця наголошує, що вже сьогодні ця організація відіграє значну роль у розвитку військового та політичного співробітництва у сфері безпеки в Європі [13].

Зокрема, на основі євроатлантичної інтеграції (ЕАІ) можуть бути більш ефективно вирішені проблеми реформування Збройних Сил та збалансування чисельності всього сектора безпеки держави з існуючими й потенційними загрозами, а також фінансовими можливостями держави.

Сьогодні залишається фактом тенденція певного скорочення військово-технічного співробітництва України з Росією, що, в першу чергу, повинно компенсуватись військово-технічним співробітництвом із країнами Центральної й Західної Європи.

Не має сумніву, потрібно зберегти економічно вигідне виробництво ОПК озброєнь і іншої техніки ненаатовського зразка, що є вирішальним для експортних позицій України в Південно-Східній Азії, Китаї, Африці та Латинській Америці. Оскільки військово-технічне співробітництво України із країнами Африки й Азії надасть можливість зберегти й зміцнити власний сегмент ринку озброєнь, дивіденди від якого повинні бути спрямовані на модернізацію складових Воєнної організації держави та розробку нової техніки й нових технологій ОПК.

Більш того, значним ризиком у площині морально-ціннісних орієнтирів і прагнень українського суспільства є наявність помітного опору певної частини суспільства й політичної еліти євроатлантичному курсу, що може становити загрозу внутрішньої стабільності й національному консенсусу, збільшуючи існуючу поляризацію в суспільстві України.

На думку президента Атлантичної ради України В. М. Гречанінова, «Україна знаходиться між двома потужними системами безпеки — організацією Договору колективної безпеки (ОДКБ), очолюваною Росією, та альянсом. Україна зробила свій вибір на користь альянсу» [14].

Разом з тим, міркується, мета й пріоритети євроатлантичної інтеграції повинні, в першу чергу, відповідати національним інтересам України.

Дійсно, у ході євроатлантичної інтеграції Україна має досягти комплексу політичних, економічних, технологічних, правових, міжнародно-правових і соціальних цілей безпеки. Безумовно, основою цього процесу є усвідомлення необхідності політичної підтримки й стимуляції розвитку в країні демократії,

цивільного суспільства, модернізації національної економіки й підйому наукового й технологічного розвитку, а також реформування Воєнної організації держави та придбання вищих показників і якості національної безпеки [15].

Відповідно, євроатлантична інтеграція (ЕАІ) України передбачає залучення до найбільш потужної й ефективної організації, що гарантує незалежність і територіальну цілісність, національне самозбереження й історичне просування. ЕАІ передбачає вхід до євроатлантичного простору безпеки країн, з якими ми розділяємо загальні цінності й принципи. Бути частиною механізму колективної безпеки й оборони означає одержати надійні гарантії безпеки. Однак думки розділились в напрямі — чи здатне членство в альянсі забезпечити внутрішню політичну й соціальну стабільність, сприяти встановленню високих соціально-економічних і політичних стандартів, зміцненню демократії, верховенству права, захисту прав і свобод людини?

Річ у тому, що основними складовими міжнародного співробітництва є військово-політичне, військове та військово-технічне співробітництво. Окрім цього, специфічними складовими міжнародного співробітництва є верифікаційна та миротворча діяльність.

Зауважимо, військово-політичне співробітництво реалізує державну політику у сфері безпеки й оборони, заходи щодо європейської та євроатлантичної інтеграції (ЕАІ), зміцнює довіру, партнерські відносини та взаємовигідні контакти і забезпечує виконання міжнародних зобов'язань України у військовій сфері.

Відомий військовий фахівець О. І. Кузьмук підкреслює, що участь в миротворчих операціях стала постійною складовою міжнародного співробітництва Збройних Сил України [16].

Звісно, військове співробітництво генерує розвиток збройних сил, їх підготовку та досягнення спроможності виконувати спільні завдання зі збройними силами держав-партнерів, професійній підготовці військових кадрів, збагаченню військового мистецтва та впровадженню досягнень світової військової науки.

До сфери становлення розвитку та діяльності Збройних Сил України, вважає М. Прохоренко, можливо віднести угоди про військову допомогу та направлення контингенту збройних сил до інших держав, яким надається міждержавний характер [17].

Власне кажучи, військово-технічне співробітництво поглиблює кооперацію з країнами-партнерами у галузі спільної розробки, виробництва та модернізації озброєння, військової та іншої техніки, сприяє розвитку експорту та імпорту товарів військового призначення, а також залученню міжнародної допомоги щодо утилізації застарілого озброєння, боєприпасів та ракетного палива.

Видається слушним погляд М. Карпенка, викладання і вивчення міжнародного гуманітарного права у військових навчальних закладах має викладатись з використанням прикладів та сприяти вмінню юридично розмірковувати про зміст і застосування правових норм [18].

До речі, верифікація є складовою права міжнародних договорів, спрямована на використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної безпеки. Внаслідок сприяє неухильному дотриманню зобов'язань

за міжнародними угодами щодо роззброєння та нерозповсюдження озброєнь, таким чином зміцнює міжнародний авторитет нашої держави і формує стосунки партнерства та довіри. Більш того, виключно правовими нормами забезпечується унеможливлення несподіваного нападу, оскільки воєнна конфронтація замінена новим характером відносин безпеки між державами-учасницями на основі мирного співробітництва [19].

Зауважимо, на Стамбульському саміті ОБСЄ 19 листопада 1999 року урахувались зміни військово-політичних реалій та підписана Угода про адаптацію Договору про звичайні збройні сили у Європі (ДЗЗСЄ) — тобто проведено корегування договору — базового нормативного документа. Однією з нормативних основ адаптованого ДЗЗСЄ має стати, замість блокової структури, система національних і територіальних рівнів озброєнь, згідно з якою кожна держава-учасниця візьме на себе зобов'язання щодо неперевищення визначених для неї і зафіксованих в одному з документів Договору — Протоколі кількостей озброєнь і військової техніки.

Підкреслимо, миротворча діяльність спрямована на забезпечення виконання міжнародних зобов'язань держави з підтримання миру відповідно до міжнародних угод та чинного законодавства України. Крім того, армія України також здійснює заходи міжнародного співробітництва у військово-наукових, військово-економічних, інформаційних та екологічних галузях [20].

Очевидно, на сучасному етапі міжнародне співробітництво спрямоване на виконання завдань Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006–2011 роки щодо зміцнення партнерських відносин із країнами-сусідами й ролі держави в регіональному співробітництві із країнами Південно-Східної Європи й Чорноморського регіону, налагодження, розвиток співробітництва із країнами Азіатсько-тихоокеанського регіону, Африки й Латинської Америки.

Так, Л. С. Голопатюк, І. С. Козій та А. Г. Ординович слушно вважають, що співробітництво ЄС із Збройними Силами України відбувається у рамках Європейської політики безпеки і оборони [21, 56–57].

В цьому аспекті прийняття Положення про організацію міжнародного співробітництва МО України та Збройних Сил України викликане інтенсифікацією реформування оборонної сфери та розвитку, трансформації армії. Більш того, положенням перерозподілено повноваження та відповідальність між Міністерством оборони та Генеральним штабом Збройних Сил України, змінено орієнтацією на європейські і євроатлантичні напрями організації міжнародного співробітництва та взаємодії оборонних відомств.

Важливо, що у Положенні деталізовано порядок планування, а також уточнені основні завдання міжнародного співробітництва, в умовах його значного поглиблення та інтенсифікації, в контексті зовнішньої політики України. Однак документ не визначає правові норми організації, повноваження посадових осіб та основні завдання підрозділів міжнародного співробітництва.

У цілому Україна за обсягом завдань, які вже стали надбанням історії й виконуються на сучасному етапі, увійшла в першу двадцятку найбільш активних держав-миротворців. Українські військовослужбовці виконували миро-

творчу місію в Афганістані, Іраку, Східній Словенії, Анголі, Таджикистані, Боснії й Герцеговині, Македонії, Гватемалі, Косовому, Південному Лівані й Сьєрра-Леоне та інших країнах.

До перспектив взаємовідносин з альянсом слід віднести й розширення співробітництва безпосередньо на двосторонній основі та країнами-партнерами в рамках ПЗМ.

Отже, виходячи із зазначеного, зростання ролі міжнародного співробітництва збройних сил на сучасному етапі зумовлене встановленням і поширенням між країнами євроатлантичного регіону відносин партнерства та довіри у військовій сфері, поступовим формуванням нової системи міжнародної та європейської безпеки.

Таким чином, пріоритетним напрямком удосконалення правових засад міжнародного співробітництва є уточнення чинних та подальше відпрацювання нормативно-правових основ щодо співробітництва з Росією, США та Європейським Союзом у рамках європейської політики. Передусім принципово важливим є те, що Україна, розвиваючи військове співробітництво, робить свій внесок у зміцнення євроатлантичної безпеки та оборони.

Література

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 142 ; Про внесення змін до Конституції України : Закон України від 8 груд. 2004 р., № 2222-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 2. — Ст. 44.
2. Кириченко С. О. Проблемні питання участі Збройних Сил України в міжнародній миротворчій діяльності / С. О. Кириченко. — К. : ННЦ ОТ і ВВ України, 2004.
3. Бахчеванов Г. Державна мощ — основен инструмент на националната държава в международните отношения // Военен журнал / Министерството на отбраната БА РБ. — София, 2005. — № 6. — С. 34–48.
4. Руснак І. С. Міжнародна миротворча діяльність і національні інтереси України / І. С. Руснак, В. Д. Кохно // Наука і оборона. — 2006. — № 2. — С. 3–9.
5. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р., № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 351.
6. Декларація про державний суверенітет України : постанова Верховної Ради України від 16 липня 1990 року // Правові основи військового будівництва та військово-цивільних відносин : зб. законодавчих актів з питань національної безпеки і оборони / ред. рада: Г. К. Крючков (голова), Б. П. Адрєсюк, В. П. Горбуліп [та ін.]. — К. : Парлам. вид-во, 2005. — С. 24–26.
7. Базов В. Розгляд справ, що виникають з правовідносин у сфері національної безпеки і оборони // Право військової сфери. — 2008. — № 4. — С. 15–17.
8. Про основні напрями зовнішньої політики України : постанова Верховної Ради України від 2 лип. 1993 р., № 3360-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 37. — Ст. 379.
9. Нікітюк В. О. Миротворча діяльність у Європі: еволюція міжнародно-правових та інституціональних засад // Наука і оборона. — 2008. — № 3. — С. 16–23.
10. Радєцький В. Г. Хто «за» і «проти» патової України // Народна армія. — 2005. — 9 груд.
11. Гончаренко О. М. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України / О. М. Гончаренко, Е. М. Лисицин, В. Б. Вагалов // Наука і оборона. — 2002. — № 1. — С. 18–24.
12. Заварзин В. М. На повестке укрепления боевой мощи армии // Солдаты России. — М., 2008. — № 3. — С. 1–5.
13. Перепелиця Г. М. Україна та архітектура європейської безпеки... // Реформування Збройних Сил України: пріоритети : за матеріалами міжнар. семінарів. Київ, 14–15 лют., 22–23 черв. 2000 р. — К., 2001. — С. 8–9.

14. Гречанинов В. М. Ми маємо бути готовими долати будь-які перешкоди // Пародна армія. — 2006. — 20 січ.
15. Питання Воспної доктрини України : указ Президента України від 21 квіт. 2005 р., № 702/2005. — К. : МО України, 2005.
16. Кузьмук О. І. На варті миру і міжнародного правопорядку // Пародна армія. — 2002. — 22 трав.
17. Прохоренко М. Ієрархічна структура міжнародних договорів військового законодавства України // Право військової сфери. — 2006. — № 4. — С. 24–26.
18. Карпенко М. До питання щодо подальшого визчення права збройних конфліктів в Україні // Право військової сфери. — 2005. — № 6. — С. 27–28.
19. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р., № 1906/IV // Голос України. — 2004. — 3 серп.
20. Про Збройні Сили України : Закон України від 5 жовт. 2000 р., № 2019-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 48. — Ст. 410.
21. Голопатюк Л. С. Співробітництво Збройних Сил України з СС : павч. посіб. / Л. С. Голопатюк, І. С. Козій, А. Г. Ординович ; за ред. Л. С. Голопатюка. — К. : МО України, 2007.

Анотація

Погибко О. І. Правові засади врегулювання військового співробітництва — складової оборонного курсу держави. — Стаття.

У статті аналізуються правові засади військового співробітництва. Розглядаються напрями реалізації військового співробітництва та верифікації у військовому формуванні.

Ключові слова: правові засади врегулювання військового співробітництва, євроатлантична інтеграція, оборона держави.

Аннотация

Погибко О. И. Правовые основы урегулирования военного сотрудничества — составляющей оборонного курса государства. — Статья.

В статье анализируются правовые основы военного сотрудничества. Рассматриваются направления реализации военного сотрудничества и верификации в военном формировании.

Ключевые слова: правовые основы урегулирования военного сотрудничества, евроатлантическая интеграция, оборона государства.

Summary

Pogibko O. I. Legal Bases of Military Cooperation Regulation. — Article.

Article deals with legal bases of military cooperation. The ways of military cooperation and verification in military reformation are considered.

Keywords: legal bases of military cooperation regulation, euro-athlantic integration, state defence.

УДК 341.34

М. В. Грушко

ПОНЯТТЯ «ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИЙ» В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Збройні конфлікти до сьогодні продовжують спустошувати держави. В числі їх жертв знаходиться й така категорія осіб, як військовополонені. Для правильного визначення об'єму та змісту необхідного захисту важливо правильно визначити характер участі конкретних осіб в збройному конфлікті.

© М. В. Грушко, 2010